

Egyetemi doktori értekezés (Ph.D.) tézisei

**A FOGLALKOZTATÁS VÁLTOZÁSAI SEKTORÁLIS
MEGKÖZELÍTÉSBEN, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL EGYES
MUNKAPIACI INTÉZMÉNYEK HATÁSAIRA**

Máté Domicián

Témavezető: Dr. Földvári Péter

DEBRECENI EGYETEM

Közgazdaságtudományi Doktori Iskola

Debrecen, 2012

Tartalomjegyzék

1. A doktori értekezés előzményei	3
2. A disszertáció kutatási kérdései, célkitűzései és felépítése	4
3. Az értekezés tudományos felvetései, eredményei és az alkalmazott módszerei	6
5. További kutatási irányok.....	15
5. A téziszűzetben felhasznált hivatkozások jegyzéke	16
6. Az értekezés témájában született publikációk listája	18

1. A doktori értekezés előzményei

Az utóbbi évtizedekben a világ legtöbb országában jelentős reál jövedelem növekedés ment végbe, amely végső soron életszínvonal emelkedést eredményezett. Empirikusan alátámasztott tény, hogy a jövedelemnövekedés mintegy egyharmada a fizikai tőke akkumulációjának eredményeként jött létre, míg a fenn maradó körülbelül két harmadot a munkatényező minőségi és kisebb mértékben mennyiségi változásaira vezethetjük vissza [Mankiw–Romer–Weil, 1992]. A munkapiac közgazdaságtanának¹ (*labor economics*) relevanciája emellett még azon a stilizált tényen alapszik, hogy a népesség jelentős része főként bérkeresettel rendelkező munkavállaló, vagy olyan potenciális munkapiaci szereplő, aki szeretne az iskolapadból, illetve az állástalanságból kikerülve belépni a munka világába.

A munkagazdaságtan korai és legújabb elméleti vitái az idők során lényegében két nagyobb alapkérdésben összpontosultak: egyrészt a munkaerő-piaci sajátosságoknak az értelmezésében, másrészt a munkabérek és az árak rugalmasságának kutatásában. *Adam Smith* 1776-ban megjelent munkája a „*Nemzetek gazdagsága*”² óta ez a közgazdasági tudományterület lényegében ugyanolyan elméleti forradalmakon ment keresztül, mint a makroökómia más diszciplínái. Már *Smith* megközelítésében, következtetéseiben kiemelt szerep jutott az eltérő munkavállalói képességekből és feladatokból adódó bérkülönbségeknek. A XIX. század második felének marginalista forradalmához kapcsolódóan az egyensúlyi modellezés atyjának tekinthető *Alfred Marshall* rámutatott arra [Marshall, 1890], hogy a képzettség szintje összefügg a jövedelemmel és a megtakarításokkal. A tökéletlen piaci körülmények figyelembe vételére továbbá számos korabeli közgazdász felhívta a figyelmet különösen *E. Chamberlin*, *J. Robinson*, és *J. R. Hicks*. A piaci tökéletlenségek következtében kompetitív munkaerő-piaci egyensúlyra szerintük azért nem számíthatunk, mert a munkabérek és az árak rugalmatlansága jóléti szempontból kedvezőtlen kimenetekhez vezethet. A huszadik század húszas és harmincas éveiben lezajló világválság pedig végképp rávilágított arra, hogy a klasszikus „piac-megtisztító” modellek nem tudnak egyértelmű magyarázatokat adni a munkaerő-piac tényleges működésére. A munkagazdaságtan az 1940-es évekre önálló diszciplínává fejlődött többek között például *J. Dunlop*, *C. Kerr*, *R. Lester* és *L.*

¹ A munkapiac közgazdaságtana és a munkagazdaságtan kifejezéseket szinonimaként használom.

² „*An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*”, röviden: *The Wealth of Nations* c. művében *Smith* a gazdagság forrását, azaz az új értéket, a földben kereső fiziokrata tanokkal szemben, a munka értékelméletében és a munkamegosztásban kereste.

Reynolds stb. munkásságának köszönhetően. A hatvanas és a hetvenes években - hasonlóan a közgazdaságtan egészéhez - teret nyert a formalizált megközelítésmód, amely újabb lendületet adott ennek a tudományterületnek. Az elméletek fejlődésével párhuzamosan napjainkra erőteljesen megnövekedett az empirikus és a modern statisztikai eszközöket intenzíven használó munkák jelentősége a gazdaságpolitikai ajánlások terén.

2. A disszertáció kutatási kérdései, célkitűzései és felépítése

A munkapiaci tökéletlenségek már az 1970-es évek óta jelentős súllyal szerepelnek a makroökonómiai kutatásokban. Az indokolatlanul alacsony szintű foglalkoztatás, és a tartóssá váló kényszerű munkanélküliség, nem beszélve a nagyobb válságok hatásairól, a legfőbb világgazdasági és egyben társadalmi problémák közé sorolandók. A munkatényező és a gazdasági növekedés viszonya, amely a közgazdaságtanban mindig kiemelt figyelmet kapott, az utóbbi évtizedekben látszólag megváltozott [Csaba, 2006]. A jelenségekre adható magyarázatok és az okok feltárása azonban - mind a mai napig - még számos kihívást tartogathat ebben a témában.

Az értekezésben *a foglalkoztatás és a gazdasági növekedés kapcsolatának jellegét meghatározó tényezők azonosítása* a kiindulópont. A kutatási téma számára az egyik ilyen meghatározó tényező az idő, amely egyben a további vizsgálataim keretét szabja meg, *ugyanis teljesen eltérő magyarázatok adhatók a különböző megközelítéseknek megfelelően*. A vizsgálatok időtávjának tehát a későbbiekben kulcsszerep jut mind az elméleti összefoglalóban (II. fejezet), mind pedig az empirikus vizsgálatok (III. fejezet) elvégzése során.

A makroökonómiában hagyományosan három idődimenziót különböztetünk meg. A *rövid távú* megközelítésekben elfogadott, hogy az árak ragadósága miatt a tőke és a munkatényezőt a gazdaság szereplők nem feltétlenül használják fel maradéktalanul. Hosszú távon viszont az árak alkalmazkodása miatt feltehető, hogy mindkét tényező teljes mértékben kiaknázásra kerül. A nagyon hosszú időtáv esetében pedig a tőkeállomány, a munkaerő és a rendelkezésre álló technológia, sőt akár az intézmények változását szintén valószínűsíthetjük. A disszertáció konzisztenciája szempontjából fontosnak tartom továbbá megjegyezni, hogy a vizsgálandó kutatási téma nemcsak alapvető munka-gazdaságtani és makroökonómiai kérdéseket feszeget. *A tényezők közötti kapcsolatot az intézményi közgazdaságtan szemszögéből ezért szintén meg kell vizsgálni*.

A tanulmány szerkezete „dióhéjban” a következő logikai menetet követi. Az első bevezető (I.2.) alfejezetben először azt vizsgálom meg, hogy milyen lényeges makrogazdasági változások következtek be a korai hetvenes évektől egészen napjainkig. Az elemzések során olyan egyértelmű és konzisztens tendenciákat kívánok bemutatni, amelyek megbízhatóan igazolják, hogy *a munkatényező és a kibocsátás kapcsolata napjainkra valóban megváltozott a korábbi évtizedekhez képest*. Először a gazdasági növekedésben, a foglalkoztatásban és a gazdasági aktivitás alakulásában bekövetkezett lényegesebb tendenciákat vizsgálom. Másodsorban a közgazdaságtanban közismert ún. *okuni* posztulátum [Okun, 1962] időszerűségét tesztelem (I.3.). Az empirikus vizsgálatokban - OECD országokat bevonva - a munkanélküliségi és a foglalkoztatási ráták, illetve a reál kibocsátás természetes és aktuális szintjei közötti eltéréseket, azaz *a tényezők kapcsolatának sajátosságait* (erősségét) elemzem az utóbbi mintegy két emberöltőben.

A dolgozat második (II.) részében a munkatényező és a gazdasági növekedés kapcsolatát magyarázó elméleteket foglalom össze a rövid, hosszú és a nagyon hosszú távú megközelítéseknek megfelelően. Az üzleti ciklusokban (*business cycles*) rövid távon gyakorta a „megszokottól” gyakran eltérő folyamatok játszódnak le (II.1. alfejezet). Az eredendően a konjunkturális ingadozásokhoz kapcsolt ún. *munkahelytelen növekedés* (*jobless revoreies*) jelensége a foglalkoztatás és a kibocsátás egymással pro-ciklikus kapcsolatát kérdőjelezi meg a válságokat követő fellendülési időszakokban. A hosszabb távon jelentkező munkahelytelen növekedést (*jobless growth*) az elméletek alapján úgy értelmezem (II.1.2.), hogy *a foglalkoztatás és a gazdasági növekedés kapcsolata az utóbbi évtizedekben megváltozott*. A munkatényező és a kibocsátás meglazult kapcsolatának alapvető okai ebben az értelemben elsősorban *az állami szerepvállalás torzító hatásaiban* keresendők. A harmadik növekedéssel foglalkozó fejezetben (II.2.) pedig rávilágítok arra, hogy a gazdasági növekedésben nagyon hosszú távon a munkatényező kiemelt szerepet játszik a tőkeállomány és a technológiai változások mellett. A növekedéssel eredményeit és meglévő határait kiterjesztve (II.3.), az új intézményi közgazdaságtan egy alapvetően másfajta aspektusban közelíti meg a tényezők közötti kapcsolat kérdéskörét. A vonatkozó elméletek szerint alapvetően az intézmények teremtik meg azokat a feltételeket, amelyek a gazdasági növekedést lehetővé teszik.

Az empirikus vizsgálataim legfontosabb eredményeit a disszertáció harmadik (III.) alfejezetében mutatom be, amelyben először egyszerűbb ökonometriai tesztek (*egységgyök, kointegráció*) majd később bonyolultabb statisztikai módszerek (*growth accounting, hatásarány-analízis, hibakorrekciós modellspecifikáció*) segítségével a tényezők közötti kapcsolat sajátosságait vizsgálom meg a különböző időtávokban.

A vizsgálataim során mindvégig amellet érvelek, hogy a foglalkoztatás és a kibocsátás kapcsolatának jellegét egy másik lényeges tényezőként - az idődimenzió mellett - a szektorális különbségek szintén meghatározzák. A továbbiakban aggregált szinten ezért megkülönböztetek piaci és nem piacorientált szektorokat (III.2. és III.3.). Az eltérő ágazatokban ugyanis a szektorális változások és bizonyos munkapiaci intézmények (a szakszervezetek, a munkanélküli ellátások és a minimálbérek) hatásai feltételezésem szerint különbözőek lehetnek például a foglalkoztatás alakulásában.

Az értekezésben az alábbi főbb kutatási kérdésekre keresem a válaszokat:

(1) *A korábbi időszakokhoz képest a gazdasági növekedés a foglalkoztatást és a munkanélküliséget (rátákat) napjainkban hogyan befolyásolja aggregált szinten.*

(2) *A foglalkoztatásban bekövetkezett szektorális elmozdulások mely ágazatokban eredményeznek strukturális veszteségeket, illetve nyereségeket a munkatermelékenység (egy foglalkoztatottra jutó kibocsátás) növekedésén keresztül.*

(3) *Az utóbbi évtizedekre megváltozott makrogazdasági környezetben egyes munkapiaci intézmények, milyen hatásokat gyakorolnak a foglalkoztatásra a vizsgált piac és a nem piacorientált szektorokban, illetve a különböző idődimenziókban.*

3. Az értekezés tudományos felvetései, eredményei és az alkalmazott módszerei

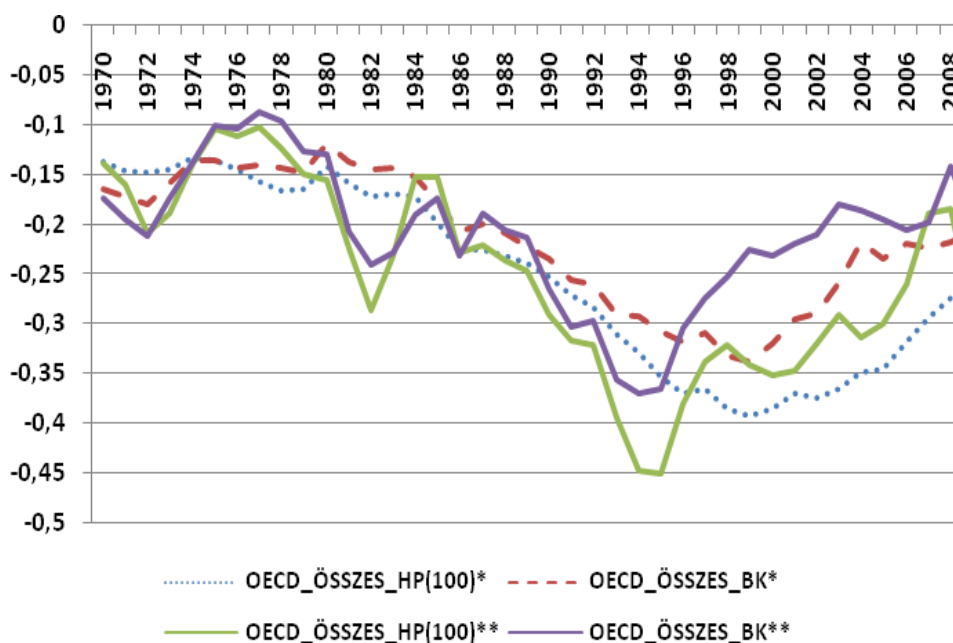
A disszertáció bevezető fejezetében először a hetvenes évektől egészen napjainkig a gazdasági teljesítményben és a munkapiacon bekövetkezett lényegesebb tendenciákat, illetve folyamatokat mutatom be. A megváltozott makrogazdasági környezetet a munkatényező és a kibocsátás kapcsolatának *dinamikáján* keresztül közelítem meg. A vizsgálataim (I.3.2) egyrészt alátámasztották *J. Tobin* azon megállapítását, hogy Okun-törvénye [Okun, 1962] az egyike napjaink „legmegbízhatóbb” makroökonómiai törvényszerűségeinek. Másrészt mások korábbi vizsgálatait³ kiegészítem azzal, hogy a

---

³ Lásd például [Gordon, 1984], [Kaufman, 1988], [Prachowny, 1993], [Hsing, 1991], [Moosa, 1997], [Lee, 2000], [Knotek, 2007] stb.

foglalkoztatási és a munkanélküliségi ráták, illetve a reál kibocsátás természetes és aktuális szintjeinek kapcsolatát az ún. *rolling* (gördülő) regressziós módszertannal paneladatokon keresztül megvizsgálom. A vizsgált tényezők közötti negatív kapcsolat erőssége, azaz az ún. *okuni* posztulátum együtthatóinak alakulása viszont a megfigyelt időszakokban meglehetősen változékony képet mutatott és az utóbbi évtizedekre egy megváltozott makrogazdasági környezetet jelzett (1. ábra). A hipotézisem ebben a kontextusban arra vonatkozik, hogy *a korábbi időszakokhoz képest a kibocsátási szintek közötti egységnyi növekedés az egyes foglalkoztatottsági rátákat napjainkban csak egyre kisebb mértékben változtatta meg.*

1. ábra: Az okuni $[\beta]$ -együttható alakulása az OECD 23 tagországában

Megjegyzések: (1) * tizenegy éves és ** hat éves időszakokban. (2) A $[\beta]$ koefficiens értékei szignifikánsak * $p < 0,01$ értékeken.

Forrás: az AMECO adatbázis [EC, 2011a] és saját számítások alapján szerkesztve.

I. Tézis: Az 1960 és 2009 közötti időszakot és számos OECD tagországot megvizsgálva kiderült, hogy **aggregált szinten a kibocsátás egységnyi változása csak egyre kisebb növekedést okozott a foglalkoztatási, illetve csökkenést a munkanélküliségi ráták eltéréseiben a korábbi időszakokhoz képest.**

Az általam elvégzett vizsgálatok eredményei tehát arra utalnak, hogy a napjainkra megváltozott makrogazdasági környezetben úgy tűnik, hogy a foglalkoztatás és a munkanélküliség természetes rátáját célzó és javító gazdaságpolitikai intézkedések az elkövetkező időszakokban csak egyre kevesebb sikerrel járhatnak.

A tanulmány második (II.) fejezetében lényegében a munkatényező és a kibocsátás kapcsolatával foglalkozó elméleteket - a korábban említett vizsgálati kereteknek megfelelően - három időtávon keresztül foglaltam össze.

(1) Az üzleti ciklusokban gyakorta a „megszokott” törvényszerűségektől eltérő jelenségek játszódnak le rövid és hosszú távon. Az eredendően a konjunkturális ingadozásokhoz kapcsolt ún. *munkahelytelen növekedés* (jobless recoveries) jelensége a foglalkoztatás és a kibocsátás egymással pro-ciklikus kapcsolatát kérdőjelezi meg a válságokat követő fellendülési időszakokban. Ebben a kontextusban *Aaronson et al.* [2004], és *Schreft et al.* [2005] alapján számos elméletet ismertetek, amelyek a jelenséget főként *a makroökonómiai bizonytalanságokkal, és a rugalmas személyzeti politikákkal indokolják.*

(2) *Boeri és Garibaldi* [2004] és *Rutkowski et al.* [2005] viszont a hosszabb távon jelentkező munkahelytelen növekedést (*jobless growth*) az állami szerepvállalás torzító hatásaival magyarázzák. Mindez megnyilvánulhat egyrészt *a foglalkoztatásban állandósuló szektorális elmozdulásokban* (sectoral shifts) [Lilien, 1982], másrészt *a fiskális politika enyhítésének következtében megemelkedő reálkamatlábakban és a befektetői bizalom megrendülésében.* A fiskális fegyelem fellazulása mellett a jelenséghez hozzájárulhat még *a (piac és nem piacorientált) szektorok közötti ún. kiszorító hatásmechanizmus* [Algan et al., 2002].

A harmadik (3) növekedésemélettel foglalkozó alfejezetben, a klasszikus *Solow* modellből kiindulva egészen az eredeti koncepciókat finomító, legújabb endogén modellekkel bezárólag a munkatényező és a kibocsátás közötti nagyon hosszú távon érvényesülő összefüggéseket mutattam be. A témával részletesen foglalkozó elméletek szerint [Aghion és Howitt, 1992] az alapvetően *pozitív* kapcsolat a közvetett és közvetlen módon érvényesülő kreatív rombolás jelenségével magyarázható. Míg az előbbi csökkenti a beruházásokat, addig az utóbbi új munkahelyeket teremthet.

Az elméleti fejezet harmadik nagyobb (II.3.) részében először tisztáztam az intézményi közgazdaságtan által használt legfontosabb definíciókat, és a témával kapcsolatos alapvető elméleteket. A logikai sorrendet betartva ezután a munkaerő-piaci intézmények szerepét az endogén fejlődési folyamatok szemszögéből világítottam meg, és kitértem azokra az intézményi interakcióikra, amelyek az empirikus kutatásaim szempontjából kulcsfontosságú szerepet tölthetnek be.

Az értekezés harmadik alfejezetében (III.1.) először alapvető ökonometriai vizsgálatok során a foglalkoztatás és a kibocsátás közötti kapcsolat sajátosságaira helyeztem a hangsúlyt a különböző idődimenzióknak megfelelően. Az eredmények alapján megerősíthetem az egységgyökök jelenlétét a vizsgált idősorok esetében, amely tehát arra figyelmeztetnek, hogy *egy-egy gazdasági sokk után a kibocsátás és a foglalkoztatási ráták gyakorlatilag sohasem térnek vissza a korábbi természetes szintjükhöz*. Emellett a különböző országok heterogenitásból adódóan *a kointegrációs vektoroknál meglehetősen jelentős eltérések tükröződtek*. A kointegráció jelenléte a legtöbb ország esetében egyrészt bizonyította *a vizsgált tényezők közötti hosszú távú kapcsolat jelenlétét*, másrészt a későbbi (III.3.) fejezetben kifinomultabb ökonometriai módszertanok (ECM) alkalmazását tette lehetővé.

A növekedés számviteli (*growth accounting*) módszertanon végrehajtott apróbb változtatásaim [Máté, 2010a] eredményeként továbbá bebizonyosodott, hogy a vizsgált (EU-15 és USA) országokban, illetve az utóbbi évtizedekben *a foglalkoztatási és a munkanélküliségi ráták* alakulása gyakorlatilag csak *nagyon csekély mértékben járultak hozzá a gazdasági növekedéshez, viszont például a demográfiai tényezők* (az aktív korú népesség változásai) *szerepe a gazdasági növekedésben már jelentősebb mértékű volt*.

Az elméleti irányvonalnak megfelelően a disszertációban ezután két további szűkebb kutatási területre koncentráltam. A második empirikus alfejezetben (III.2.) a foglalkoztatásban bekövetkezett szektorális változások kerültek górcső alá. A világ szinten minden egyes országában érzékelhető jelenség a foglalkoztatási újraelosztás következtében, hogy az utóbbi időkben a szolgáltatási szektorok szerepe felerősödött. Bár *a korábbi évtizedekhez képest manapság a foglalkoztatás szektorális elmozdulásai érzékelhetően egyre kisebbek*, mindez azonban nem jelenti azt, hogy a hatásuk elhanyagolható lenne.

A foglalkoztatás vizsgálatának eltérő szektorok szerinti megközelítését⁴ elsősorban az indokolja, hogy mennyire különbözőek az egyes ágazatok gazdasági célkitűzései. A piacorientált szektorokban a vállalatok alapvetően a profitjukat akarják maximalizálni, ugyanakkor a nem piacorientált szektorok ebben a kontextusban olyan szolgáltatásokat nyújtanak, amelyeket a piaci szektorok nem képesek társadalmi megelégedéssel működtetni.

---

⁴ A továbbiakban az Európai Bizottság NACE-CLIO szabványa alapján csoportosítottam az egyes piaci és nem piacorientált szektorokat [EC, 2011b].

A számítások eredményeiből megállapítottam, hogy a foglalkoztatás volumene *a nem piacorientált szektorokban a foglalkoztatási átlagot jóval meghaladó mértékben növekedtek*, amelyek az állami szerepvállalás torzító hatását valószínűsítik. Mindezek mellett azt találtam, hogy a vizsgált időszakban *a strukturális tényezőknek nincs számottevő hatása a foglalkoztatásra aggregált szinten*.

Kizárólag leíró statisztikákból azonban nem lehet egyértelműen következtetni a munkapiacra szerkezeti és térségi változásokra, mert számos belső gazdasági folyamat rejtve maradhat. *Peneder [2002]* alapján ezért egy ún. *hatásarány-analízist (shift-share)*⁵ végeztem el a munka-termelékenységen (reál kibocsátás / foglalkoztatottak száma)⁵ keresztül. Az eredmények szerint a foglalkoztatásban bekövetkezett szektorális változások, a vizsgált 1990-2008-as időszakban, meglehetősen marginális szerepet tölthettek be az aggregált termelékenység alakulásában, amely megerősíti *Fagerberg [2000]*, illetve *Timmer és Szirmai [2000]* korábbi megállapításait. Ez azért sem lehet meglepő, hiszen *minden bizonnyal a foglalkoztatás struktúrája csak nagyon lassan képes alkalmazkodni és igazodni a termelékenységben bekövetkezett változásokhoz*. A vizsgálataimban továbbá a *baumoli* értelemben [Baumol, 1967] használt strukturális nyereség, illetve veszteség hipotéziseit teszteltem, amelyet szintén ebben a szektorális megközelítésben alkalmaztam. A strukturális nyereség (*structural bonus*) hipotézise szerint *a foglalkoztatottak az alacsonyabból a magasabb termelékenységű iparágak felé áramlanak*, illetve strukturális veszteség azokban az ágazatokban keletkezik, amikor *a foglalkoztatás áramlása a magasabb termelékenységű iparágakból az alacsonyabbak felé irányul*.

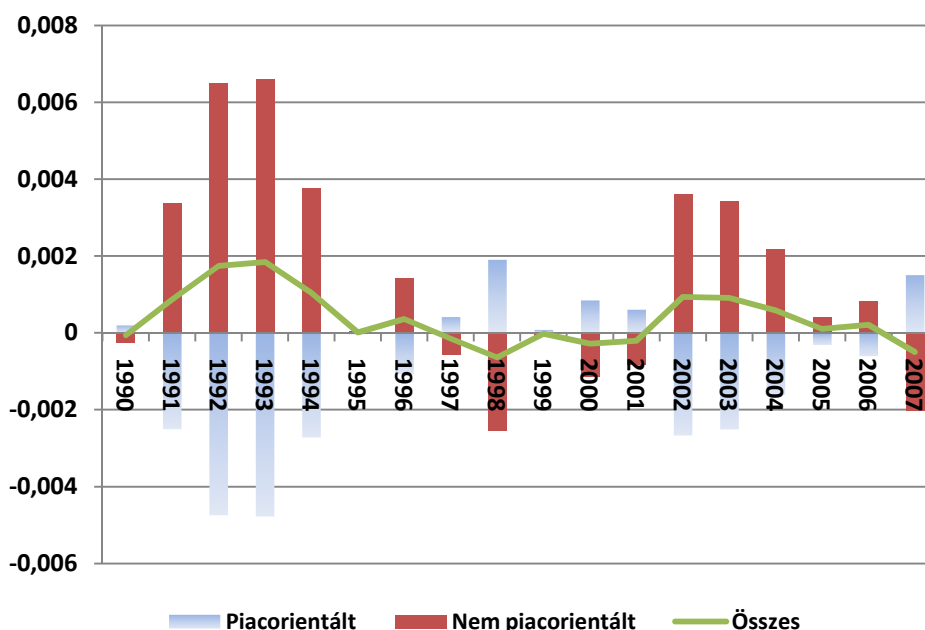
A munkatermelékenység alakulását az egyes piac és nem piacorientált ágazatokban megvizsgálva kiderült, hogy főként a válságokat követő néhány évben a foglalkoztatás elmozdulásainak (sectoral shifts) hatásai a nem piacorientált szférákban növekvő termelékenységgel párosultak (2. ábra).

II. tézis: *Az 1990 és 2008 közötti időszakban és a vizsgált OECD tagországokban, a gazdasági válságokat követő fellendülési időszakokban a foglalkoztatás szektorális változásai a nem piacorientált szektoroknak kedveztek az aggregált munka-termelékenység növekedésén keresztül.*

---

⁵ Egy *OECD* (2003) felmérés szerint a gazdasági növekedés leginkább meghatározó faktorának a régiók 68%-ában a munkatermelékenység alakulását találták.

2. ábra: A munkatermelékenység statikus tényezőinek alakulása a piaci és a nem piacorientált szektorokban

Forrás: saját számítások és az OECD STAN adatbázisa [OECD, 2011] alapján szerkesztve,

A jelenség mögött ekkor, az ezekben időszakokban jellemzően, a magasabb termelékenységű nem piacorientált szektorok felé irányuló foglalkoztatási elmozdulás állhat. A piacorientált szektorokkal szemben továbbá a nem piacorientált szektorok a ciklikus ingadozásokra kevésbé érzékenyen reagáltak. Mindez annak köszönhető Algan *et al.* [2002] szerint, hogy a nagyobb munkahelyi biztonság a recessziós időszakokban vonzóbbá teheti a munkavállalók számára ezeket a döntően állam által befolyásolt szektorokat.

A vizsgált tényezők kapcsolatában felelősnek tartható magyarázatokat ezután az intézményi közgazdaságtan szemszögéből ezután szintén megvizsgáltam (III.3.). A növekedélmélet eredményeit és meglévő határait kiterjesztve az új-intézményi közgazdaságtan (NIE) alapvetően egy másik aspektusban közelíti meg a gazdasági növekedés, és a foglalkoztatás összefüggéseit. Az intézményekkel foglalkozó elméletek (II.3. alfejezet) bár szintén elismerik, hogy a munkatényező hosszabb távon pozitív kapcsolatban áll a gazdasági növekedéssel, viszont azzal érvelnek, hogy alapvetően *ezek teremtik meg azokat a feltételeket, amelyek a növekedést lehetővé teszik.*⁶

⁶ Az intézményi közgazdaságtan szükségszerűen történelmi megközelítésre támaszkodik, hiszen az intézményi magyarázat szükségességét számos történelmi példa bizonyítja, hogy amikor a termelési

Az utóbbi időkben azonban jelentősen felerősödtek a foglalkoztatás kérdéskörében a munkaerő-piaci intézményekkel kapcsolatos viták. Az intézmények sajátosságainak a kutatása manapság már hatalmas szakirodalmi háttérrel rendelkezik [Boeri–Van Ours, 2008]. Mind a mai napig azonban számos nyitott kérdés maradt például, hogy *vajon milyen hatást gyakorolnak a gazdaságra és annak szereplőire, illetve milyennek kellene lenniük ezeknek az intézményeknek.* Az intézményi tényezők vizsgálatánál folytatom az előző empirikus fejezetekben alkalmazott szektorális megközelítést, tehát a piac és a nem piacorientált szektorokban *olyan munkaerő-piaci intézményeket keresek, amelyek meghatározó szerepet töltenek be a munkatényező és a kibocsátás kapcsolatában.*

A választásom módszertani szempontból a hibakorrekciós modell-specifikációra (ECM) esett (1. egyenlet), amely a hosszú távú kointegrációs kapcsolaton alapulva alkalmas arra, hogy az átmeneti, rövid távú folyamatokat is egyaránt kimutassa. A kutatási kérdés ekkor tehát az, *hogy bizonyos munkaerő-piaci intézmények és interakciók hogyan befolyásolják a foglalkoztatás növekedési ütemét,* amennyiben a kibocsátás és a reálbérek szintjeit rögzítjük.

$$\Delta y_{it} = \beta_0 - \beta_1 y_{it-1} + \beta_2 \Delta x_{it} + \beta_3 x_{it-1} + \beta_4 \Delta w_{it} + \beta_5 w_{it-1} + \beta_6 \Delta U_{it} + \beta_7 U_{it-1} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Az egyenletben (x): a reálkibocsátásnak (a Bruttó Hozzáadott Érték), (y): a foglalkoztatottak számának, (w): pedig a reálkeresetek logaritmusait jelöli, (U): a munkapiaci intézményeket mutatja i-edik országban és t-edik időpontban, valamint (ε) a maradéktag.

A szakszervezetre – a tökéletlen piacot feltételező megközelítésekben – már nem csak, mint egyfajta piaci korlátozó erőre tekintenek, hanem olyan intézményre, amely képes a foglalkoztatottak érdekeit egyaránt képviselni a béralku során. A nemzetközi és hazai vizsgálatokban főként a foglalkoztatásra, a munkanélküliekre és az inflációra gyakorolt hatásaira fektetnek kiemelt hangsúlyt.

A vizsgálati eredményeim az empirikus szakirodalomban megjelenteket lényegében alátámasztották, hiszen korábban *Moure* [2006] úgy találta, hogy a szakszervezetek lefedettsége aggregált szinten csökkenti a foglalkoztatási rátát. Számos OECD tagországot megvizsgálva *Ebbinghaus* és *Wisser* [2000] továbbá megállapították, hogy körülbelül a nyolcvanas évek elejétől napjainkig a szakszervezeti tagok száma drasztikusan lecsökkent a piacorientált szektorokban.

---

tényezők ugyan rendelkezésre álltak, növekedés mégsem következett be. Egy klasszikus példaként említhető [Landes, 2006].

III. tézis: A vizsgált időszakban (1970-2007) és OECD tagországokban a szakszervezetek lefedettségében átmenetileg bekövetkezett egységnyi változás egyértelműen csökkentette a foglalkoztatást a piac és a nem piacorientált szektorokban egyaránt.

A vizsgált tényezők közötti tartós hatásról továbbá bebizonyosodott, hogy *amennyiben a szakszervezetek lefedettsége hosszú távon növekszik, akkor a foglalkoztatás erőteljesebben mérséklődik a piacorientált szektorokban a nem piaciakhoz viszonyítva.*

A továbbiakban hasonló modellspecifikáción keresztül a minimálbérek szerepét vizsgáltam meg. Az elméleti és az empirikus szakirodalomban *Stigler* [1947] klasszikus munkája óta igen jelentős mértékben kutatták az intézmény hatásmechanizmusát. A kutatási eredmények viszont nem voltak mindig egyértelműek, hiszen tökéletlen munkaerő-piacot feltételezve mind pozitív, mind pedig negatív hatásokat egyaránt kimutattak a foglalkoztatásra vonatkozóan [Neumark–Wascher, 2007].

A vizsgálataim továbbá alátámasztották és egyben kiterjesztették *Dolado et al*, [1996] azon megállapítását, hogy *a minimálbérekben, azaz az átlagos szektorális munkabérekhez viszonyított Kaitz-indexében* [Kaitz, 1970] *bekövetkezett egységnyi változás, bár csak marginális mértékben, de a piacorientált szektorokban egyértelműen befolyásolja a foglalkoztatást.*

IV. tézis: A vizsgált időszakban (1985-2007) és OECD tagországokban úgy találtam, hogy a nem piacorientált szektorokban a minimálbéreknek nincs szignifikáns hatása a foglalkoztatásra.

A piacorientált szektorokban pedig (aggregált szinten) a minimálbérek egységnyi növekedése nagyon kis mértékben, de növelte a foglalkoztatást.

Cahuc és Zylberberg [2010: 720-721 o.] szerint mindez köszönhető többek között annak, (1) hogy bizonyos szektorokban, - ahol például kevés a piaci szereplő - a foglalkoztatás alacsonyabb mobilitásnak, másrészt (2) a munkapiaci kínálat magas bér-rugalmasságának, illetve (3) egész egyszerűen a kompetitív modellekkel ellentétben a gyakorlatban szintén előfordulhat, hogy a minimálbér szintje alacsonyabb az aggregált egyensúlyi szinthez képest.

A munkanélküliek passzív ellátása elsősorban abból a célból funkcionál, hogy a munkaerő-piaci és a nem előre biztosítható kockázatokkal szemben megfelelő védelmet nyújtson. Mára ez az intézmény világszerte elterjedt, viszont magát az ellátás jogosultságát természetesen szigorú feltételekhez, normákhoz igazítják és megfelelő hosszú korábbi munkavégzéshez kötik.

A támogatások közvetlen munkapiaci hatásai tulajdonképpen három csatornán keresztül jelentkeznek [Cahuc–Zylberberg, 2010]: [1] Egyrészt megnövelik az ellátásra jogosultak ún. rezervációs bérét, mert a munkanélküliek az állások keresése során válogatosabbak lesznek a bérajánlatokban, és emellett az álláskeresés intenzitásának csökkenése következtében a benne eltöltött időtartam szintén megnövekszik. [2] A béralku pozíciókban továbbá nagyobb elvárások jelentkeznek, valamint a lógás (*shirking*) jelensége szintén erősödhet. [3] Végezetül, de nem utolsó sorban az inaktívakat motiválhatja a mihamarabbi visszatérésre, viszont csak abban az esetben, ha a támogatások mértéke alacsonyabb az általuk megszerezhető jövedelmeknél.

A vizsgálataim során a továbbiakban tehát azt a hipotézist teszteltem, hogy a piacorientált és a nem piacorientált *szférákban a munkanélküliek ellátása eltérően csökkenti a foglalkoztatást.*

V. tézis. *A munkanélküliek ellátások növekedése, rögzített kibocsátás és bérszint mellett, a vizsgált időszakban (1970-2007) és OECD országokban, mind a piac és a nem piacorientált szektorokban egyaránt csökkentette a foglalkoztatást.*

A piacorientált szektoroknál az ellátások GDP arányos növekedése hosszú távon viszont erőteljesebb foglalkoztatás csökkenést eredményezett.

Az intézményi interakciók esetében *a szakszervezetek és a minimálbérek, illetve a szakszervezetek valamint a munkanélküli támogatások esetében találtam szignifikáns keresztthatásokat.* Az intézményi interakciók hatásai - szektorális megközelítésben - az előző megállapításoknak megfelelően alakultak. *A szakszervezetek lefedettsége és a munkanélküliek támogatása, illetve a szakszervezetek és a minimálbérek alakulása együttesen és hosszabb távon mindkét vizsgált szektorban csökkentette a foglalkoztatást.*

5. További kutatási irányok

Az értekezésben számos további lehetséges kutatási irány körvonalazódott ki. A logikai sorrendet figyelembe véve, amennyiben különböző időtávokban vizsgálódunk, az első lehetőséget a recessziókat követő fellendülési időszakok rejtik magukban. Az egyes nagyobb gazdasági válságok után érdemes összehasonlítani a közös vonásokat, és az eltérő sajátosságokat az elméleti irányvonalaknak megfelelően.

A hosszabb távú empirikus megközelítésben szintén további kérdéseket tehetünk még fel. A foglalkoztatásban, illetve a munkatermelékenység alakulásában végzett szektorális elemzések kiterjeszthetők még például a *humán tőke*, a *technológia* és az *üzleti szolgáltató szektorok* dimenzióiban. A képzettségbeli szinteknek megfelelő ágazatok *O'Mahoney és Van Ark [2003]* alapján szintén megvizsgálhatók. A hipotézis ebben az esetben az lehet, hogy az egyes országokban az alacsonyan, illetve a közepesen alacsonyan képzett munkaerőt alkalmazó ágazatok szenvednek el strukturális veszteségeket, szemben a magasabban képzetteket foglalkoztató iparágakkal.

Egy további kutatási irány az ipari szektorokat veheti górcső alá az *alkalmazott technológiai szinteknek* megfelelően. Az alacsonyabb termelékenységű iparágakra jellemzőek vélhetően a foglalkoztatás elmozdulásából adódó veszteségek. Az empirikus elemzésekben emellett az Információs Technológia (IT) szerepe még szintén kiemelt figyelmet kaphat a „*tudás-intenzív*” üzleti szolgáltató szektorokban, amelyek a 2008-2009-es globális válságot követően *Csizmadia et al. [2009]* szerint a gazdaság „motorjaként” működnek.

Az intézmények meghatározó szerepe bár az értekezésben bebizonyosodott, viszont a módszertani problémáknak köszönhetően ez idáig minden kétséget kizáró eredmények nem születtek. Az általam megvizsgált munkapiaci intézmények mellett, bár az aktív munkaerő-piaci támogatások és a piaci szabályozás esetében sem találtam megfelelően szignifikáns statisztikákat, mindez azonban nem jelenti azt, hogy más aspektusban és módszertannal nem lehet a jövőben sikereket elérni. A rendelkezésre álló OECD adatbázisok azonban jelenleg még nem tették lehetővé, hogy például az ún. „adóék” hatásmechanizmusát paneladatokon keresztül megvizsgálhassam. Az idő azonban nekem dolgozik, hiszen körülbelül egy évtized múlva már megfelelő számú adat fog rendelkezésre állni.

5. A téziszfűzetben felhasznált hivatkozások jegyzéke

- AARONSON, D. – RISSMAN, E. – SULLIVAN, D. [2004]: *Assessing the Jobless Recovery*, in Economic Perspectives, Federal Reserve Bank (FRB) of Chicago, Vol. 28. No. 2.
- AGHION, P. – HOWITT, P. [1992]: *A Model of Growth Through Creative Destruction*. *Econometrica*, Vol. 60. No. 2. pp. 323–351.
- ALGAN, Y. – CAHUC, P. – ZYLBERBERG, A. [2002]: *Public Employment and Labor Market Performances*, Economic Policy, pp. 1–65.
- BAUMOL, W. J. [1967]: *Macroeconomics of Unbalanced Growth: The Anatomy of Urban Crisis*. *The American Economic Review*, Vol. 57. pp. 415–426.
- BOERI, T. – GARIBALDI, P. [2004]: *Labor Market Performance in Transition Economies: A Macroeconomic Perspective*, Background Paper for *Enhancing Job Opportunities: Eastern Europe and the Former Soviet Union*, World Bank, Washington, DC.
- BOERI, T. – van OURS, J. [2008]: *The Economics of Imperfect Labor Markets*, Princeton University Press. New Jersey.
- CAHUC, P. – ZYLBERBERG, A. [2010]: *Labor Economics*, Cambridge MIT Press, London.
- CSABA, L. [2006]: *Quo vadis Európa? Gazdasági növekedés, egyensúly, foglalkoztatás az Európai Unióban*, Magyar Tudomány, 2006/9.
- CSIZMADIA, P. – ILLÉSY, M. – ICHIRO, I. – SZANYI, M. [2009]: *Organizational Innovation in the Manufacturing Sector and the Knowledge Intensive Business Services*. In: Kotsis Ágnes – Polónyi István (szerk.) *Competitio könyvek*, 10. Kiadás.
- DOLADO, J. – KRAMARZ, F. – MACHIN, S. – MANNING, A. – MARGOLIS, D. – TEULINGS, C. [1996]: *The Economic Impact of Minimum Wages in Europa*, Economic Policy, October. pp. 319–372.
- EBBINGHAUS, B. – VISSER, J. [2000]: *Trade Unions in Western Europe since 1945*. London, UK, Palgrave-Macmillan.
- EC [2011a]: *Annual Macroeconomic (AMECO) Database*, Utoljára letöltve: 2011.07.30.
http://ec.europa.eu/economy_finance/indicators/annual_macro_economic_database/ameco0.zip
- EC [2011b]: *NACE-CLIO statisztikai szabvány*, Utoljára letöltve: 2011.12.27.
<http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=6636>
- FAGERBERG, J. [2000]: *Technological Progress, Structural Change and Productivity Growth: a Comparative Study*. *Structural Change and Economic Dynamics*, Vol. 4. pp. 393–412.
- GORDON, R. J. [1984]: *Unemployment and Potential Output in the 1980s*. *Brookings Papers on Economic Activity*, Vol. 15. pp. 537–564.
- HSING, Y. [1991]: *Unemployment and the GNP Gap: Okun's Law Revisited*, *Eastern Economic Journal*, Vol. 17. pp. 409–416.
- KAITZ, H. [1970]: *Experience of the Past: The National Minimum in Youth Unemployment and Minimum Wages*, Bureau of Labor Statistics, Bulletin I657, pp. 30–54.
- KAUFMAN, R. [1988]: *International Comparison of Okun's Law*, *Journal of Comparative Economics* Vol. 12. pp. 189–203.
- KNOTEK, E. S. [2007]: *How Useful is Okun's Law*, *Economic Review*, FRB of Kansas City, pp. 73–103.
- LANDES, D. S. [2006]: *Why Europe and the West? Why Not China?*, *Journal of Economic Perspectives*, Vol. 20. No. 2. pp. 3–22.
- LEE, J. [2000]: *The Robustness of Okun's Law: Evidence from OECD Countries*. *Journal of Macroeconomics*, Vol. 22. No. 2. pp. 331–356.

- LILIEN, D. [1982]: *Sectoral Shifts and Cyclical Unemployment*, Journal of Political Economy, Vol. 90. pp. 777–794.
- MANKIW, G. N. – ROMER, P. M. – WEIL, D. N. [1992]: *A Contribution of an Economic Growth*, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 107. No. 2. pp. 407–437
- MARSHALL, A. [1890]: *Principles of Economics*, London: Macmillan and Co., Ltd.
- McCONNELL, M. M. – PEREZ-QUIROZ, G. [2000]: *Output Fluctuations in the United States: What Has Changed in the Early 1980s?*, American Economic Review, Vol. 90. No. 5. pp. 1464–1476.
- MOOSA, J. I. [1997]: *A Cross-Country Comparison of Okun's Coefficient*, Journal of Comparative Economics Vol. 24. Issue 3. pp. 335–356.
- MOURRE, G. [2006]: *Did the pattern of aggregate employment growth changed in the euro area in recent years?*, Applied Economics, Vol. 38. No. 15. pp. 1783–1807.
- NEUMARK, D. – WASCHER, W. [2007]: *Minimum Wages and Employment*, IZA Discussion Paper No. 2570.
- OECD [2011]: *STAN (Structural Analysis) Database*, OECD, Paris. Utoljára letöltve: 2011.07.30. <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=STAN>
- OKUN, A. M. [1962]: *Potential GNP: It's Measurement and Significance*. American Statistical Association. Proceedings of the Business and Economics Statistics Section. pp. 98–104.
- O'MAHONEY, M. – van ARK, B. [2003]: *EU Productivity and Competitiveness: An industry perspective. Can Europe Resume the Catching-up Process?*, European Communities, Luxembourg.
- PENEDER, M. [2002]: *Structural Change and Aggregate Growth*, WIFO Working Papers, No. 182. Vienna.
- PISSARIDES, C. A. [1990]: *Equilibrium Unemployment Theory*, Oxford: Basil Blackwell.
- PRACHOWNY, M. F. J. [1993]: *Okun's Law: Theoretical Foundations and Revised Estimates*, The Review of Economics and Statistics, Vol. 75. No. 2. pp. 331–336.
- RUTKOWSKI, J. J. – SCARPETTA, S. – BANERJI, A. – O'KEEFE, A. – PIERRE, G. – VODOPIVEC, M. [2005]: *Job Opportunities, Eastern Europe and the Former Soviet Union*, World Bank, Washington DC.
- SCHREFT, S. L. – SINGH, A. – HODGSON, A. [2005]: *Jobless Recoveries and a 'Wait-and-See' Hypothesis*, Economic Review, 2nd Quarter, FRB of Kansas City. pp. 81–99.
- STIGLER, G. [1946]: *Economics of Minimum Wage Legislation*, American Economic Review, Vol. 36. pp. 535–543.
- SUMMERS, P. M. [2005]: *What Caused the Great Moderation: Some Cross Country Evidence*, Federal Reserve Bank of Kansas City. Quarterly Review. No. 3. pp. 5–32.
- TIMMER, M. P. – SZIRMAI, A. [2000]: *Productivity Growth in Asian Manufacturing: the Structural Bonus Hypothesis Examined*. Structural Change and Economic Dynamics, Vol. 4. pp. 371–392.

6. Az értekezés témájában született publikációk listája

Tudományos szakcikkek

- MÁTÉ DOMICIÁN [2011]: *A munkaerő-piaci intézmények hatásai a foglalkoztatásra szektorális megközelítésben*, *Competitio*, X. évfolyam, 2. szám, 27–42. o.
- MÁTÉ DOMICIÁN [2010a]: *Estimating labour market performance in Twenty-Three OECD Countries, 1980-2009*, *Romanian Economic Journal*, Vol. 13. No. 38, pp. 213–232, <http://rejournal.eu/Home/tabid/36/Default.aspx>
- MÁTÉ DOMICIÁN [2010b]: *A kibocsátás és a munkanélküliség kapcsolata az okuni posztulátum szemszögéből*, *Statisztikai Szemle* 2010/10-11. szám, 1106–1122. o. http://www.ksh.hu/statszemle_archive/tartalom2010.html
- MÁTÉ DOMICIÁN [2010]: *A theoretical and growth accounting approach of jobless growth*, *Periodica Oeconomica*, Vol. I, pp. 65–76, ISSN 2060-9078, pp. 65–76. <http://gti.ektf.hu/po.html>
- MÁTÉ DOMICIÁN [2009]: *A foglalkoztatás és termelékenység permanens szektorális változásai*, *Competitio*, VIII. évfolyam, 1. szám, június, 117–137 o., ISSN: 1588-9645, http://www.econ.unideb.hu/oktatas_es_kutatas/competitio/0801.html
- MÁTÉ DOMICIÁN [2007]: *„Tudás-alapú” munkapiaci sajátosságok az észak-magyarországi régióban*, *Acta Oeconomica Nova Series XXXIV*, 88–105 o. ISSN: 1787-6559.

Egyéb publikációk: konferencia kiadványok, recenzió

- MÁTÉ DOMICIÁN [2009]: *A theoretical approach of jobless growth*, V. Erdei Ferenc Konferencia, Kecskeméti Kertészeti Főiskola, Megjelent: V. Erdei Ferenc Konferenciakötet. ISBN 978-963-7294-73-0 ö ,
- MÁTÉ DOMICIÁN [2009]: *Munkapiaci tükkör 2008, (recenzió)*, Megjelent: *Competitio*, VIII. évfolyam, 1. szám, 2009. június, ISSN: 1588-9645,
- MÁTÉ DOMICIÁN [2009]: *A munkapiaci kirekesztettség és a gazdasági növekedés összefüggései*, Tavasz Szél Konferencia, Szeged, Megjelent: Tavasz Szél 2009, Konferencia kiadvány, DOSZ, ISBN: 978-963-87569-3-0,
- MÁTÉ DOMICIÁN [2008]: *Rugalmasság és biztonság: egy lehetséges megoldás a munkaerő-piacon*, A „Globalizáció – Európai Unió – Magyarország” c. Nemzetközi Konferencia, Eger, Megjelent: Globalizáció–Európai Unió–Magyarország Konferenciakötet, ISBN: 978-963-8103-72-7,
- MÁTÉ DOMICIÁN [2007]: *A "munkahelytelen" növekedés kérdései az EU-ban*, IV. Erdei Ferenc Konferencia, Kecskeméti Kertészeti Főiskola, Megjelent: IV. Erdei Ferenc Konferencia, Konferenciakötet I., ISBN: 978-963-7294-63-1 Ö,
- MÁTÉ DOMICIÁN [2007]: *A gazdaság és a humán erőforrások fejlődésének néhány aspektusa*, II. Pannon Gazdaságtudományi Konferencia, Veszprémi Egyetem, Megjelent: Európai integráció - elvek és döntések Gazdaságfejlődés Európában Konferenciakötet II., ISBN 978-963-9696-30-3,
- MÁTÉ DOMICIÁN [2007]: *Gazdasági ismeretek: válogatott fejezetek a mikro- és makroökonómiából*, EKF Főiskolai jegyzet, Megjelent: EKF Kiadó, pp. 160, ISBN: 978-963-9417-66-3

Jegyzetek: